

Prepoznatljivost

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb

Tri su faze, kažu, u karijeri znanstvenika. Prva je faza faza stručnosti. Kad dostigne tu fazu, mladi (pretpostavlja se) znanstvenik znade bez većeg napora riješiti svaki problem iz svog područja. U drugoj fazi, fazi prepoznatljivosti znanstvenik postaje prepoznatljiv široj znanstvenoj javnosti: to su oni među nama čije radove, prema njihovom imenu, tražimo po bazama podataka. Na kraju treba spomenuti i treću fazu, fazu koju ću nazvati – oprostite mi na izrazu – fazom filozofiranja. U toj se fazi svoga profesionalnog i duševnog razvoja znanstvenik odvađa od najužeg područja istraživanja, pa se počinje baviti širim temama iz svoje struke i razmišljanjima o njezinom mjestu u redu bića.

Dosta je znanstvenika u toj, trećoj fazi, no – nažalost – malo dobrih. Tako o jezičnim pitanjima piše svatko, pa i onaj tko nije kadar napisati rečenicu bez pravopisne ili gramatičke pogreške (o stilu da i ne govorimo). Mnogo je među nama filozofa, no malo je tko od znanstvenika koji govore da se bave filozofijom pročitao ijednu filozofsku knjigu! (Pri tome ne mislim o knjigama što ih jedni “znanstvenici-filozofi” pišu za druge “znanstvenike-filozofe”, nego na knjige pravih filozofa, Platona, Aristotela, Descartesa, Humea, Kanta...) Drugi se pak prilijepi za nekog filozofa (Heisenberg za Platona ili Einstein za Spinozu), pa onda drugi znanstvenici – koji se u filozofiju još manje razumiju od spomenute dvojice – misle da se kvantna teorija ne može razumjeti drugačije nego u svjetlu Platonova *Timeja*, a teorija relativnosti u duhu Spinozina panteizma. E, moj Einsteine!

No vratimo se našem osnovnom pitanju, da ne kažemo naslovu: Što znači biti prepoznatljiv?

Na to je pitanje naoko lako odgovoriti: Talesov i Pitagorin poučak, Arhimedov zakon, Galilejev teleskop, Newtonovi zakoni, Millerov pokus, Hundova pravila, Gibbsova energija...

Zašto ići tako daleko u prošlost i spominjati genije? I u svom najužem području, i sa svojim nevelikim doprinosom, svatko od nas može biti prepoznatljiv. Mislim da našim kemičarima ne treba govoriti s kojim će hrvatskim imenima povezati acetilkolinesterazu, živine spojeve, indoloctenu kiselinu, indeks povezanosti ili derivate adamantana.

No je li to dovoljno? I je i nije. Da znanstvenik bude prepoznatljiv, nije dovoljno da se bavi nekim područjem, jer samo usredotočenje na nešto ukazuje na fazu stručnosti. Biti istinski prepoznatljiv znači napraviti prodor, napraviti nešto što će otvoriti nove vidike znanosti – bez obzira koliko taj prodor pridonio sveopćem ljudskom znanju.

Ako prvu fazu znanstvene karijere shvatimo kao početničku fazu, a treću fazu kao većinom bezuspješnu (jer malo je koji znanstvenik stekao dovoljno široko obrazovanje da se bavi ičim drugim doli svojom strukom), onda nam preostaje druga faza kao faza prema kojoj trebamo ocjenjivati vrijednost znanstvenika. No to malo tko čini. Zašto? Zato što imamo malo, vrlo malo znanstvenika koji su uistinu prepoznatljivi, koji su uistinu napravili nešto po čemu bi ih trebalo pamtili.*

Za Einsteina očito ne treba pitati koliko je znanstvenih radova napisao ni kojim se sve područjima fizike bavio. Dovoljno je reći “Einsteina teorija” ili “*annus mirabilis A. D. 1905*”, pa je sve jasno. No za naše znanstvenike...

I sad dolazimo do temelja: kad se u našoj sredini hoće vrednovati nečiji rad, onda se navodi samo koliko je objavio znanstvenih članaka i koliko su ti članci polučili citata. I točka. Da bude još gore, ti se kriteriji prebrojavanja primjenjuju i kada nekom, bilo mlađem bilo starijem, treba dodijeliti nagradu ili priznanje. Je li takav znanstvenik prepoznatljiv ili – bolje – po čemu je prepoznatljiv?

Da je netko napisao toliko i toliko znanstvenih članaka, govori isto toliko o njemu koliko govori o nekome podatak da ima toliko i toliko novaca. Po čemu ćeš razlikovati bogataša koji ima pet milijardi dolara do onoga koji ih ima deset? I jedan i drugi čine ti se jednakima: pojma nemaš čime se bave, na čemu i kako zarađuju, što je temelj njihove poslovne uspješnosti. Kvantitativno vrednovanje uspješnosti upravo pokazuje bezličnost kriterija na kojima se to i takvo vrednovanje temelji. I još gore!

Kažem “i još gore”, jer takvi, kvantitativni kriteriji ne samo da ništa ne govore o čovjeku i njegovom znanstvenom doprinosu, nego navode na sumnju da se vrlo i ugledni znanstvenik još uvijek nalazi u fazi stručnosti, što rečeno drugim riječima znači da radi posao asistenta. A biti dobar i marljiv asistent još uvijek ne znači biti vrhunski znanstvenik, jer kvantiteta – ma što na to rekao Hegel i mladohegelijanci – ne mora nužno prerasti u kvalitetu.

* Nedavno sam nevezano razgovarao s nekom kolegicom. Rekoh kako bih neke svoje znanstvene članke dao za deset drugih, a za neke bi pak bilo bolje da ih nisam ni napisao. Uopće nije razumjela što joj hoću reći: njoj su svi njezini članci jednako vrijedni – valjda zato što se jednako vrednuju pri izboru u više zvanje. Eh, eh, eh – onaj kome su sva jela jednako draga očito ne zna uživati u jelu!